

Utvärderingsrapport Svenska som andraspråk 2020-06-15

Denna rapport baseras på ämnets egen självvärdering, två externa sakkunnigutlåtanden, nämndens diskussioner samt en dialog med ämnet förd 29/5 2020.

Utbildningens inriktning och avgränsning

Disciplinen svenska som andraspråk (SVA) vilar starkast på lingvistik men har även koppling till antropologi, pedagogik, statsvetenskap, psykologi och sociologi. Dagens forskning behandlar 1. förhållandet mellan den inlärande individen och det nya språket; 2. språkpolitik i ett samhällsperspektiv; samt 3. en pedagogisk och didaktisk inriktning som behandlar undervisning som stöd för inläring. SVA vid HDa har en huvudinriktning mot de didaktiska och pedagogiska delarna av andraspråksfältet, och mot språkpolitik och samhällsfrågor.

Två identifierade utvecklingsområden är utbildning i språkdidaktik och utbildning för SFI-lärare. Det första området har minskat inom SVA till förmån för inslag om språk- och kunskapsutvecklande arbetsätt och litteraturvetenskap.

Omvärldsbevakning

Lärarna deltar regelbundet i konferenser och forskarseminarier på nationell och internationell nivå, såväl forskningskonferenser som konferenser riktade mot lärarutbildning och utbildningsverksamhet. Det rör sig också om dialogmöten med Skolverket och med företrädare för skolverksamheten inom regionen samt om möten i nätverk med andra lärosäten. Exempel på hur omvärldsbevakning lett till förändring av utbildningsutbudet är bland annat utformningen av utbildningarna för modersmåls lärare i arabiska och för SFI-lärare. Andra exempel på omvärldsbevakning är att ämnets lärare bidrar i förskolläraryrket med sin kompetens när det gäller flerspråkiga barns lärande, transspråkande i förskola samt kunskap om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

För närvarande sker ingen extern granskning av examensarbeten.

En utmaning är att få studenter deltar i utvärderingar av kurser, program etc.

Sakkunnigas synpunkter

Den didaktiska inriktningen är avgörande för SVA:s roll i lärarutbildningen, medan fokus på språkpolitik innebär en plats i den nationella diskursen.

Miljön producerar många publikationer. Fokus ligger på språkliga praxis för flerspråkiga i utbildningsmiljöer (översättning), på språkpolitik/språkideologier och på svensk språkutbildning för vuxna migranter, även om andra ämnen också finns. Det finns dock få publikationer om undervisning och lärande av svenska som andraspråk i skolan eller förskolan, vilket är en profil för undervisningen i ämnet. Det finns en risk att en del av forskningen inte givet är inom ämnet utan behandlar flerspråkighet i allmänhet mer än SVA.

En av de sakkunniga noterar att ämnets internationella aktivitet främst rör sig inom Skandinavien, och att det där huvudsakligen handlar om svenska som främmande, snarare än som andraspråk,

och att fokus ligger på behoven hos internationella studenter snarare än den större migrantpopulationen.

Representanter för ämnet är aktiva i forsknings-spridning och konsultationsverksamhet med Skolverket såväl som i annan slags samverkan med skolor liksom deltagande i forskningsnätverk. Forskarna är nationellt välkända inom området, inte minst på grund av deras omfattande publicering.

Antalet studenter på magisterprogrammet är lågt, vilket är en utmaning, särskilt då detta program och det breda utbudet av kurser det inkluderar ses som viktigt för utvecklingen av ämnet och för forskning som bedrivs inom ämnet. Enligt ämnet stämmer det att det är få studenter som läser program på avancerad nivå, men att det samtidigt är betydligt fler som läser enstaka kurser.

Kursvärderingar och motsvarande tas på allvar och leder till utveckling.

En av de sakkunniga finner det svårt att orientera sig om utbildningen på webben.

Nämndens synpunkter

Nämnden noterar de utvecklingsbehov mot SFI och vuxenutbildning samt mot förskolläro- och grundläroprogrammen som skrivs fram i självvärderingen. Vad gäller SFI är det dock ett nationellt problem och ämnet är fullt medvetet om detta och arbetar för att hitta lösningar, men samtidigt måste frågor om exempelvis progression och behörigheter beaktas.

Nämnden instämmer med sakkunniga om att miljön har en stark forskningsverksamhet. Samtidigt noteras att det finns en risk att utbildningens innehåll fokuserar på egna forskningsområden så att annat missas.

Lärarpersonal

SVA har 18 lärare varav tio adjunkter och åtta lektorer. Av adjunkterna har åtta magisterexamen i SVA, två har magister i annat ämne och två studerar magisterprogram i SVA. Två av adjunkterna är doktorander. En doktorand inom pedagogiskt arbete är också anknuten till ämnet. De flesta av lektorerna är aktiva forskare, någon arbetar deltid, och en arbetar enbart med egen forskning. En av lektorerna är professor i pedagogiskt arbete och två är docenter.

Rekryterings- och kompetensutvecklingsbehov

Den förväntade förändringen av studenttryck kommer att kräva ökad kompetens mot förskola och grundskolans tidigare år. Nuvarande professor slutar och behöver ersättas.

Två av adjunkterna behöver få möjlighet att slutföra sin magisterexamen. Det är också önskvärt att ytterligare någon eller några adjunkter påbörjar doktorandstudier.

De lärare som saknar högskolepedagogisk utbildning, liksom lektorer som saknar forskarhandledarutbildning behöver beredas möjlighet att genomgå dessa. Likaså behöver ämnets adjunkter höja sin handledarkompetens och därför behöver interna stödformer inom ramen av handledarkollegiet och handledningssamarbete mellan lektorer och adjunkter utvecklas.

Sakkunnigas synpunkter

En av de sakkunniga bedömer att djupet och bredden av lärargruppens vetenskapliga kompetens i förhållande till omfattningen av huvudfältet är tillräcklig, men att de problem som tas upp i självvärderingstexten bör beaktas. I självvärderingen nämns viktiga kompetensförsörjningsbehov, men även rekrytering av lärare med kompetens mot unga elever skulle vara behövlig. Osäkerhet beträffande framtida antal och behov hos studenter när regler och krav på lärarprogram varierar är ett ytterligare argument för att det kan finnas behov av rekrytering av lärare med expertis mot unga elever.

Det finns också en utmaning i behovet av ett ökat deltagande av forskningsaktiva lärare (lektorer och doktorander) i grundutbildningarna.Handledare för magisteruppsatser har alltid en doktors-examen och detta föredras också för grundutbildningen. Detta innebär att mycket av undervisningstiden för lektorer och doktorander ägnas åt handledning av examensarbeten. Frågan är viktig att lösa, eftersom det för närvarande är oklart hur mycket kontakt studenterna faktiskt har med den forskningsaktiva personalen. Ämnet påpekar här att den forskande personalen ändå i viss mån deltar i kurserna, exempelvis som kursansvariga, via (inspelade) föreläsningar och i planeringen av kurserna. Däremot deltar de mer sällan som exempelvis seminarieledare.

Ämnet är tätt bundet till den svenska skolans sammanhang, och även om det är positivt att flera av föreläsarna har personlig erfarenhet av skolutbildning i andra länder, är det en utmaning att flera av dem har begränsad erfarenhet av det svenska skolsystemet. Det är oklart om lärarna har en (skol-)undervisningskvalifikation eller undervisningserfarenhet av något slag.

Nämndens synpunkter

De lärare som bedriver mest undervisning har inte forskarutbildning, vilket är problematiskt. Adjunkternas kompetens behöver utvecklas men mer akut är att forskningsaktiva i högre grad måste in i kurser på grundnivå, då den direkta kontakten med studenterna nu förefaller att vara låg. På sikt behöver också kompetens byggas upp mot för- och grundskola.

En reflektion från nämnden är att en låg andel forskare som undervisar på grundnivå kan ha betydelse för svag attraktionskraft i magisterprogrammet.

Genomförande av utbildningen

Studentpopulationen är till stor del verksamma lärare. Prestationsgraden är 83,1 % på grundnivå och 63,2 på avancerad nivå. Självvärderingen nämner att stödstrukturer för studenterna av olika slag i undervisningen förmodligen medverkar till den höga prestationsgraden, något som också framhölls vid dialogen med ämnet: lärarna lägger mycket tid på att hjälpa studenterna, bland annat genom individuell handledning och en medveten satsning på stöd gällande akademiskt skrivande.

Självvärderingen beskriver utbildningens progression och pedagogiska upplägg.

De examensmål som studenterna har svårast att uppnå är de som handlar om förmåga att samla och värdera information, identifiera problem och redogöra skriftligt. I olika kurser finns uppgifter där studenterna övar att tolka, reflektera kring och argumentera utifrån lästa texter och egna eller andras studier. Övningar där olika slags presentationsformer används, främst i skrift, finns inlagda som lärandemål i olika kurser. Särskilt frågor om god språkbehandling behandlas i alla kurser, med inlagd progression främst vad gäller akademiskt skrivande. Studenternas skriftliga förmåga övas

genom uppgifter på alla nivåer och till detta kommer en rad stödmaterial. Två kurser har fokus på vetenskapsteori och forskningsmetodik.

Utbildningens forskningsanknytning beskrivs med ett fåtal exempel.

Sakkunnigas synpunkter

Både grundutbildningarna och magisterprogrammet verkar vara på rätt nivå. Självvärderingen ger en detaljerad och övertygande redogörelse för hur progression i kursinnehåll och arbetssätt säkerställs mellan utvalda kurser. Det finns också väl motiverad utveckling mellan grundnivå och avancerad nivå när det gäller akademiskt innehåll och nivå. De sakkunniga finner det dock oklart vilka perspektiv de olika kurserna intar, och att det är svårt att se inslag av aktuellt tänkande om hur ett nytt språk bäst undervisas.

Den ena av de sakkunniga noterar att den mycket höga genomströmningen för grundutbildningen (83,1 %) kan betyda två saker: antingen att programmets nivå är låg så att alla klarar sina kurser, eller att stödet i svåra moment är mycket bra. Data från studentundersökningen visar dock att mer än en tredjedel av studenterna lägger mindre eller mycket mindre tid på sina studier än vad som motsvarar antalet högskolepoäng.

Den lägre genomströmningen i magisterprogrammet (63,2 %) är rimlig och återspeglar att många studenter också arbetar heltid och studerar deltid.

De sakkunniga bedömer att studenterna tycks få en tillräcklig förberedelse inför examensarbetet, men att metod skulle behöva komma in i tidigare kurser.

Nämndens synpunkter

Få examina tas ut i SVA.

Sakkunnigas sammanfattning

Styrkor inom huvudområdet

- SVA har en stor, stabil och kompetent grupp lärare med nationellt renommé.
- Forskarna verkar ha en hög grad av samarbete med varandra vilket leder till en livlig forskningsmiljö med forskningsseminarier, nationella och internationella konferenser etc.
- Kurserna, särskilt på avancerad nivå, återspeglar lärarnas forskningsintressen.
- Det finns bra studentantal i grundutbildningarna.
- Undervisningen sker online, vilket gör den mindre sårbar för t.ex. den aktuella pandemin.
- Det verkar finnas ett välfungerande upplägg för examensarbetet, med såväl goda förberedelser, välorganiserad vägledning under arbetet som goda rutiner för examination.

Svagheter inom huvudområdet

- Det låga antalet studenter på avancerad nivå och den begränsade kontakttid som följer av detta.
- Mer än hälften av lärarpersonalen har ingen doktorsexamen och ingen BHU. Vid dialogen framkom dock att merparten av personalen har genomgått BHU, så denna del av kritiken är inte längre giltig.
- Forskarnas forskningstid är mycket begränsad om inte extern eller intern finansiering säkerställs. Enligt ämnet kan denna bild nyanseras, då forskarnas forskningstid varierar ganska mycket och alltså inte generellt är ”mycket begränsad”.
- Forskarnas undervisningstid är mycket begränsad och behövs för examination av examensarbeten, vilket lämnar de flesta kurser att undervisas av adjunkter.
- Det kan finnas en risk för begränsad utblick när forskarna inom ämnet producerar mycket av sitt arbete tillsammans och detta arbete utgör en betydande del av den kurslitteratur som används. Det finns en risk att några få ledande forskares perspektiv kan bli oproportionerligt inflytelserika i en sådan miljö.
- Inslaget av språkdidaktik, särskilt mot vuxna elever, är svagt.
- Det saknas extern granskning av examensarbeten, och för få studenter deltar i kursvärderingarna.

Möjligheter för framtida utveckling

- Det finns en vilja att förbättra samarbetet mellan lektorer och adjunkter och att dra mer nytta av lärarnas forskning i undervisningen, vilket bör vara en prioritering.
- Med den stora studentbasen på grundnivå bör det vara möjligt att säkerställa bättre rekrytering av studenter till avancerad nivå.
- De låga siffrorna i magisterprogrammet motiverar en översyn av programmet och diskussioner om vad de upplevda behoven hos potentiella studenter är och hur de kan tillgodoses. Detta kan leda till ett sammanhållet program med något annorlunda fokus.
- Det pågående nationella och internationella samarbetet för att utveckla utbildningsmöjligheter specifikt inriktade på SFI.
- Förändringar i kraven i lärarprogrammen kan leda till att SVA-kurser för lärare inom för- och grundskola ökar studentunderlaget.
- Rekryteringen av en ny professor öppnar upp för nya forskningsinriktningar inom ämnet.

Sårbarhet för förändringar

- Utfasningen av lärarlyftet kan leda till ett minskat antal studenter.
- Förändringar i kraven i lärarprogrammen kan leda till krav på rekrytering av nya lärare med expertis i villkoren för unga flerspråkiga elever.